

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1918 kl. 8 f. m. e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 med förslag till lag om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 1 och § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, till lag om ändrad lydelse av §§ 21, 22 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 samt till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i sistnämnda förordning, ävensom av i anledning därav väckta motioner om ändring dels i riksdagsordningen, dels ock i kommunalförfattningarna.

Närvarande: herrar Mannheimer, Larsson i Västerås, Clason, Bellinder, Hellberg, K. J. Ekman, von Geijer*), von Mentzer, Olof Olsson, greve Alexander Hamilton, von Zweigbergk, Janson i Kungsör, Hallén, Kropp*), Räf, Jansson i Edsbäcken, Sterne, Hildebrand, von Sneidern och Olsson i Broberg.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Genom en den 12 april 1918 dagtecknad proposition, nr 261, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga här nedan intagna förslag till

a) lag om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 1 och § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

b) lag om ändrad lydelse av §§ 21, 22 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862; och

c) lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i samma förordning.

Berörda proposition har från båda kamrarna hänvisats till konstitutionsutskottet; och har utskottet i samband med densamma förehaft följande i ämnet väckta motioner, nämligen

i första kammaren motionerna:

nr 162 och 163 av herr *Hellberg*,

nr 167 av herr *Ström* och

nr 169 och 170 av herr *von Mentzer*; samt

i andra kammaren motionerna:

nr 389 av herr *Wikström*,

nr 391 av herrar *Ericson* i Funäsdalen och *Johansson* i Sollefteå och

nr 394 av herr *Sterne*.

*Kungl. Maj:ts
proposition
nr 261.*

De i propositionen framlagda förslagen äro av följande lydelse:

a) **Förslag**

till

L a g

om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 1 och § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Häri genom förordnas, att § 28, § 29 mom. 1 och § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 28.

Mom. 1. Kommunalfullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att:

kommun med 2,000 invånare eller därunder utser.....	16
» » över 2,000 till och med 10,000 invånare utser.....	16—30
» » » 10,000 invånare utser	31—40

Kommunens vid kommunalstämma röstberättigade invånare bestämma, inom nu stadgad begränsning, det antal kommunalfullmäktige, som bör för kommunen utses.

Mom. 2. I avseende å valbarhet till kommunalfullmäktig, ursäkt och avsägelse gäller vad i § 13 om ordförande i kommunalstämma stadgat är.

Kommunalfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.

§ 29.

Mom. 1. För val av kommunalfullmäktige skall kommun med mer än 10,000 invånare indelas i valkretsar; har i kommun med högst 10,000 men mer än 2,000 invånare bestämts, att antalet fullmäktige skall vara högre än tjugu, skall också den kommunen för val av fullmäktige indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelningen iakttages, att varje krets kommer att utse minst sex, högst femton kommunalfullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet en kommunalfullmäktig utses för varje tal, motsvarande det som erhålles, då kommunens mantalsskrivna folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela kommunen; att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; samt att antalet fullmäktige för hela kommunen varder, i den mån utan olägenhet kan ske, lika fördelat på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar jämte antalet fullmäktige för varje valkrets bestämmes, efter därom av kommunalnämnden uppgjort förslag, av kommunalstämma.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

§ 42.

I avseende på villkoren i övrigt för valbarhet till ledamot eller suppleant ävensom angående rättighet att uppdraget sig avsäga gäller vad i § 13 om ordförande i kommunalstämma stadgat är.

Ordinarie ledamöter väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.

I kommun, där val sker första gången, skall halva antalet ordinarie ledamöter eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för allenast två år, och böra dessa ledamöter och de, som skola i fyra år kvarstå, utses genom särskilda val.

Särskilt val av ordinarie ledamöter för kortare tid än fyra år må ock, efter kommunalstämmans beslut, ske, där sådant i anledning av beslutad ökning av antalet ledamöter varder nödigt, på det att hälften av hela antalet ledamöter eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast över eller under hälften, må kunna utses vartannat år.

Avgår ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, anställs fyllnadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständig-

heter annat föranleda, äga rum å ordinarie kommunalstämma i december. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstått.

Suppleanterna omväljas till hela antalet vartannat år.

Kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige, som valts enligt hittills gällande bestämmelser, skola frånträda sina befattningar den 31 december 1918, ändå att de utsetts för längre tid;

b) Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse av §§ 21, 22 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 21, 22 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 21.

Stadsfullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att:

stad med 2,000 invånare eller därunder utser	16
» » över 2,000 till och med 10,000 invånare utser	16—30
» » » 10,000 » » » 20,000 » »	31—40
» » » 20,000 » » » 40,000 » »	41—50
» » » 40,000 invånare utser	51—60

Stadens vid allmän rådstuga röstberättigade invånare bestämma, inom nu stadgad begränsning, det antal stadsfullmäktige, som bör för staden utses.

§ 22.

För val av stadsfullmäktige skall stad med mer än 10,000 invånare indelas i valkretsar; har i stad med högst 10,000 men mer än 2,000 invånare bestämts, att antalet stadsfullmäktige skall vara högre än tjugu, skall också den staden för val av stadsfullmäktige indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelningen iakttages, att varje krets kommer att utse minst sex, högst femton stadsfullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet en stadsfullmäktig utses för varje tal, motsvarande det som erhålles, då stadens mantalskrivna folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela staden; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; samt att antalet fullmäktige för hela staden varder, i den mån utan olägenhet kan ske, lika fördelat på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar jämte antalet fullmäktige för varje valkrets bestämmes, efter därom av magistraten uppgjort förslag, av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmän rådstuga.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

§ 31.

Stadsfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.

Stadsfullmäktige, som valts enligt hittills gällande bestämmelser, skola frånträda sina befattningar den 31 december 1918, ändå att de utsetts för längre tid; samt

e) Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i samma förordning.

Häri genom förordnas, att § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse ävensom att § 2 mom. 5 i samma förordning skall upphöra att gälla:

§ 2.

6. Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, fastställs efter ovan angivna grunder av landstinget. Förslag till sådan indelning skall till landstinget avgivas av Konungens befallningshavande.

7. Varda de förhållanden, vilka legat till grund för den fastställda ordningen, så ändrade, att jämkning däri till följd av stadgandena i mom. 1—4 här ovan påkallas, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äge landstinget på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; och skall, där ej sådant fall är för handen, som i mom. 8 första stycket eller mom. 9 andra stycket avses, jämkningen ske året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum.

§ 3.

För varje valkrets utses tillika suppleanter.

Konungens befallningshavande kungör i god tid före valen, huru många landstingsmän och suppleanter skola utses för varje valkrets.

§ 16.

Tjänstgöringstid för landstingsman och suppleant är, där han icke utsetts vid val, som ägt rum med anledning av bestämmelserna i § 2 mom. 8 andra stycket och mom. 9 tredje stycket, fyra år, räknade från och med den 1 september det år, då valet skett.

Landstingsman och suppleant, som utsetts vid val jämlikt nyss åberopade bestämmelser i § 2 mom. 8 och 9, äga tjänstgöra från och med den 1 september det år, då valet skett, och till utgången av tjänstgöringstiden för övriga landstingsmän och suppleanter.

Rörande landstingsmans- och suppleantbefattnings upphörande i vissa fall tidigare än ovan sägs stadgas i § 2 mom. 8 tredje stycket och mom. 9 fjärde stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922.

Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som dessförinnan utses, skall utgå den 31 augusti 1922, där ej enligt stadgandena i § 16 tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.

Vad i § 2 mom. 6 enligt dess nuvarande lydelse är stadgat om landstings åliggande att fastställa valkretsarnas fördelning i grupper skall icke gälla landsting, som sammanträder år 1921.

I sin motion, nr 162, hemställer herr Hellberg, att riksdagen måtte besluta följande förändringar i nu gällande förordning om landsting:

Herr
Hellbergs
motion
nr 162.

att i § 5 mom. 2 c första stycket kommer att lyda: »Valet skall förrättas sista söndagen i september månad»;

att i samma paragraf mom. 3 a början av andra stycket kommer att lyda: »Valet, som skall förrättas sista söndagen i september månad»;

att § 16 får den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit utom att i de båda första satserna uttrycket: »från och med den 1 september det år då valet skett» utbytes mot: »från och med den 1 januari året efter det år då valet skett»;

att i § 17 första satsen orden: »den andra eller den tredje måndagen i september månad, allt efter som landstinget en gång bestämmer» utbytas mot: »den andra måndagen i september månad»; samt

att slutligen övergångsstadgandet avfattas ungefär sålunda:

»Denna lag träder i kraft den 1 juli 1922. Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter som dessförinnan utses skall utgå den 31 december 1922, där ej enligt stadgandena i § 16 tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.»

I motionen nr 163 hemställer herr Hellberg, att riksdagen må besluta sådan ändring i riksdagsordningen § 17 mom. 1, att uttrycket »under september månad» utbytes mot »sista söndagen i september månad».

Herr
Hellbergs
motion
nr 163.

I motionen nr 167 hemställer herr Ström, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta ett förslag, att föreläggas för riksdagen, syftande till att åstadkomma att stadsfullmäktige i Stockholm väljas på så sätt, att samtliga stadsfullmäktige väljas på en gång.

Herr
Ströms
motion.

I motionen nr 169 hemställer herr von Mentzer, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 detta år besluta, att nedannämnda lagrum i kungl. förordningen om landsting måtte förändras sålunda,

Herr
von Mentzers
motion
nr 169.

att första stycket av mom. 2 C. i § 5 kommer att erhålla denna lydelse: »Valet skall förrättas sista lördagen i september månad»

att början av andra stycket av mom. 3 Å. i samma § kommer att erhålla denna lydelse: »Valet, som skall förrättas sista lördagen i september månad»

och att i första satsen av § 17 orden: »den andra eller den tredje måndagen i september månad, allt efter som landstinget en gång bestämmer» utbytas mot orden: »den andra måndagen i september månad».

Herr
von Mentzers
motion
nr 170.

I motionen nr 170 hemställer herr von Mentzer, att de i riksdagsordningens § 17 mom. 1 förekommande orden: »under september månad», måtte utbytas mot orden »sista lördagen i september månad».

Herr
Wikströms
motion.

I motionen nr 389 hemställer herr Wikström, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 261 med de ändringar i däri innehållna lagförslag, som betingas därav, att val till landsting samt stads- och kommunalfullmäktige efter viss övergångstid skola gälla för tre år.

Herrar
Ericsons
i Funäsdalen
och
Johansson
i Sollefteå
motion.

I motionen nr 391 hemställa herrar Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 261, evad däri föreslås uppdelning av stad vid stadsfullmäktigeval i valkretsar.

Herr
Sternes
motion.

I motionen nr 394 hemställer herr Sterne, att uti Kungl. Maj:ts proposition nr 261 följande ändrade lydelse måtte beslutas i nedanstående §§ i kommunalförordningarna för landet och för stad.

Kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 28.

Mom. 1. Kommunalfullmäktiges antal — — — sålunda, att:
kommun med 2,000 invånare eller därunder utser 16,
kommun med över 2,000 till och med 5,000 invånare utser 16—20,
kommun med över 5,000 till och med 10,000 invånare utser 21—25,

kommun med över 10,000 invånare utser 26—40.

Kommunens vid kommunalstämma — — — kommunen utses.

Mom. 2. I avseende å valbarhet — — — stadgat är.

Kommunalfullmäktige väljes — — — då valet skett.

§ 29.

Mom. 1. För val av kommunalfullmäktige — — — indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelning iakttages, att varje krets kommer att utse minst åtta och högst tjugu kommunalfullmäktige efter den beräkningsgrund, att — — — på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar — — — av kommunalstämma.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 21.

Stadsfullmäktiges antal — — — sålunda, att:

stad med 2,000 invånare eller därunder utser 16,

stad med över 2,000 till och med 5,000 invånare utser 16—20,

stad med över 5,000 till och med 10,000 invånare utser 21—25,

stad med över 10,000 till och med 20,000 invånare utser 26—35,

stad med över 20,000 till och med 40,000 invånare utser 36—45,

stad med över 40,000 invånare utser 46—60.

Stadens vid allmän rådstuga — — — för staden utses.

§ 22.

För val av stadsfullmäktige — — — indelas i valkretsar.

Vid valkretsindelningen iakttages, att varje krets kommer att utse minst 10, högst 25 stadsfullmäktige — — — — på de särskilda valkretsarna.

Indelningen i valkretsar — — — av allmän rådstuga.

Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Historik.

Med avseende å ärendets förhistoria föreligger i Kungl. Maj:ts proposition en redogörelse, som utskottet tillåter sig att här återgiva:

»I anledning av en vid 1917 års riksdag inom första kammaren väckt motion (nr 43, av herr Clason) har riksdagen i skrivelse den 9 juni 1917 (nr 308) anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta för 1918 års riksdag framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att val till landstingsmän och stadsfullmäktige samt eventuellt även andra kommunala val i högre grad än nu är fallet bleve sammanförda till en och samma tidpunkt.

Motionären återopade i sin ifrågavarande motion vad han yttrat i en av honom år 1912 väckt motion, som avsåg att vinna en förlängning av valperioderna för såväl politiska som kommunala val. Hans utgångspunkt i denna senare var, att man borde inom alla områden av det moderna samhällslivet eftersträva att med förhandenvarande arbetskrafter ernå bästa möjliga arbetsprodukt, samt att slöseri med arbetskraft ur ingen synpunkt vore gagneligt. Ett sådant slöseri ägde rum på grund av nuvarande anordningar av de politiska och vissa av de kommunala valen. Valproceduren vore mera omfattande och mera invecklad än tidigare och krävde för sin tillämpning betydligt längre tid och vida större apparat. En valstrid komme under sådana förhållanden att taga i anspråk långt mera tid, krafter och kostnader än under tidigare dagar. Motionären uttalade därför såsom önskvärt, att valen finge större effektivitet genom längre funktionstid för de valda, och föreslog i motionen år 1912 en funktionstid för andrakammarledamöter av 4 år samt för landstingsmän och stadsfullmäktige av 6 år. Denna motion avslogs av riksdagen.

I motionen vid 1917 års riksdag vidhöll motionären förslaget om 4-åriga valperioder för val av andrakammarledamöter. Beträffande åter de kommunala valen framhöll motionären närmast det önskvärda i, att dels de olika slagen av dessa sammanfördes till samma tidpunkt, så att dubbla valstrider undvekes, och dels att reglerna om att halva uppsättningen skulle väljas vart annat år bortfölla. Han påvisade, att, med nuvarande anordning av valen, under 10 år 24 valkampanjer av mer eller mindre politisk karaktär komme att utkämpas, under det att man genom valens sammanförande och borttagandet av regeln om den successiva förnyelsen kunde vinna, att på 10 år endast 5 valkampanjer behövde förekomma. De val, som borde sålunda sammanföras, vore egentligen valen av landstingsmän samt av stadsfullmäktige. Eventuellt kunde man tänka sig ändring även beträffande andra kommunala val. Motionären ifrågasatte också, huruvida icke valperioderna kunde utsträckas. Slutligen an-

såg han böra undersökas, huruvida icke de på nämnda sätt sammanförda kommunala valen borde sättas i relation till andrakammarvalen, antingen så att alla sammanfördes till en gemensam tidpunkt vart fjärde år eller så att val hölles vart annat år, den ena gången andrakammarval, den andra gången kommunala val.

Riksdagen, som i huvudsak anslöt sig till motionärens synpunkter, fann det vara synnerligen önskvärt, att en anordning, innebärande att valstriderna icke allt för ofta förekomme, kunde genomföras. I riksdagens skrivelse framhölls, att bland de kommunala valen särskilt landstingsmanna- och stadsfullmäktigevalen under senaste år fått en allt starkare utpräglad politisk innebörd och därmed också medfört valkampanjer, i omfattning jämförliga med dem, vilka andrakammarvalen framkalla, och föranledande olägenheter av samma art som dessa. Om man ville försöka att genomföra en sådan anordning, att valstriderna icke allt för ofta återkomme, borde man otvivelaktigt fatta såväl de kommunala som de i egentlig mening politiska valen i ögonsikte. Bland de olika utvägar för frågans lösning, som motionären antytt, ansåge riksdagen den anordning vara mest tilltalande, att val av något av ifrågavarande slag förekomme endast vart annat år, var annan gång andrakammarval och var annan gång de till gemensam tidpunkt sammanförda kommunala valen. Valperioderna för andrakammarvalen skulle alltså utsträckas till 4 år. I fråga om de kommunala valen skulle nuvarande valperioder bibehållas men regeln om den successiva förnyelsen bortfalla, så att vederbörande korporation bleve på en gång vald i sin helhet. Och uttalade riksdagen, att även vid dylika val det proportionella valsystemet erbjöde garantier för nödig kontinuitet i de kommunala ärendenas handläggning.

Riksdagen antog i anledning av motionen sådana grundlagsändringar, som erfordrades för genomförande av en 4-årig valperiod för andra kammaren. I fråga om ändringar beträffande de kommunala valen borde en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg ske. Denna, som borde bygga på den förutsättningen att valen till andra kammaren bleve fyraåriga, borde i första rummet giva vid handen, vilka slag av kommunala val, som skulle beröras av den ifrågasatta omläggningen. Riksdagen hade för sin del utgått från, att detta skulle bliva fallet med landstingsmanna- och stadsfullmäktigval, men ville icke uttala sig om i vad mån en omläggning kunde anses lämplig och genomförbar med avseende på de i egentlig mening kommunala valen på landet. Med avseende på de val, som ansåges böra inbegripas i omläggningen, finge utredningen givetvis icke bindas vid den anordning, vilken av riksdagen antytts såsom närmast till hands liggande. Även andra vägar borde, i anslutning till

vad i motionen anförts, tagas i betraktande, så t. ex. möjligheten att till ett och samma valtillfälle sammanföra de politiska och de kommunala valen.»

Riksdagens ovan omförmälda skrivelse remitterades av Kungl. Maj:t till vissa myndigheter, vilkas yttranden i den kungl. propositionen återgivas å sid. 10—26.

Departements-
chefen.

För egen del har departementschefen till stöd för sin hemställan anfört följande:

»Av de inkomna yttrandena synes mig tydligt framgå, ej blott att en allmän uppfattning råder, att nuvarande ordning med avseende å valen medför stora uppoffringar av tid, möda och penningar utan motsvarande fördelar, utan även att hos valmännen alstrats en viss likgiltighet mot de allt för tätt återkommande valstriderna. En allmän känsla tyckes också råda, att något bör göras i den riktning, på vilken riksdagens skrivelse visar hän. För min del är jag även av den åsikt, att inskränkning i viss mån bör ske i valförrättningarnas antal. Men jag vill å andra sidan betona, att man icke bör låta förleda sig att härvidlag gå för långt. Den utveckling i fråga om politisk och kommunal självstyrelse, till vilken vårt land nått, icke blott nödvändiggör avsevärda uppoffringar från allmänhetens sida utan förutsätter jämväl hos valmännen en mogenhet och vakenhet i politiska ting, vilka ingalunda kunna vinnas utan viss övning och sålunda icke, i händelse valmännens intresse för allmänna angelägenheter endast vid sällsynt återkommande valtillfällen hålles vid liv. Lika olämpligt som det är att nödga till valstrider så ofta, att valmännen tröttna vid valen, lika felaktigt torde det vara, att låta valmännen så sällan få aktivt deltaga i det politiska och kommunala livet, att deras intresse för allmänna angelägenheter på den grund slappnar. Men icke endast av detta skäl synes man böra med viss varsamhet gå fram på den av riksdagen antydda vägen. Därtill kommer nämligen också, att de utvägar, som för vinnande av ifrågavarande syfte måste tillgripas, innebära sådana olägenheter av olika slag, att man på denna grund måste känna sig tveksam, hur långt man bör gå.

I första rummet gäller att taga ståndpunkt till frågan om avskaffande av reglerna om landstingens och stadsfullmäktigkorporationernas successiva förnyelse. På grund av vissa olikheter mellan förhållandena vid landstingsval och vid stadsfullmäktigval bör denna fråga prövas särskilt för vardera av de två korporationerna.

Den successiva förnyelsen av landstingen åstadkommes därigenom, att halva antalet valdistrikt väljer ena gången och den andra hälften

nästa gång. En ändring härvidlag, så att samtliga valdistrikt välja vid samma tillfälle vart fjärde år, bör ej möta större betänkligheter. Visserligen kommer i sådant fall en förändring i den allmänna opinionen att med större styrka än nu öva inflytande på landstingens sammansättning. Men då i allt fall i följd av det proportionella valsättet sådana ändringar kunna antagas endast mera sällan åstadkomma några större omkastningar i landstingens sammansättning, torde den föreslagna åtgärden, vad landstingen vidkommer, icke kunna anses förknippad med någon större olägenhet.

Även stadsfullmäktige förnyas för närvarande med halva antalet vart annat år, men varje val sker för staden i dess helhet, så att hela valmanskåren däri deltagar. Om nu en sådan ändring skulle ske, att samtliga fullmäktige komme att väljas på en gång, skulle detta uppenbarligen för valmännen medföra en avgjord lättnad, och ändring är således ur denna synpunkt ännu starkare motiverad för stadsfullmäktige än för landstingen. Den från vissa håll uttryckta farhågan, att kontinuiteten i fullmäktiges verksamhet därmed skulle äventyras, kan icke tillmätas någon egentlig betydelse på samma grund som nyss anförts rörande landstingen, nämligen att det proportionella valsättet tryggar mot allt för tvära omkastningar. Däremot framträda i städerna andra betänkligheter. Enär antalet fullmäktige är i förhållande till folkmängden relativt högt, i synnerhet i de mindre städerna, skulle valens förrättande på en gång för hela antalet komma att öka möjligheterna för smågrupper bland väljarne att göra sig gällande enligt det proportionella systemet. I en stad, som har 30 stadsfullmäktige, skulle en grupp eller ett kotteri, innehavande en 30-del av hela väljarkårens rösttal, äga möjlighet att insätta en representant, huru olämplig han än vore, under det att för närvarande det åtminstone fordras, att gruppen disponerar en 15-del av rösttalen, för att den skall kunna utöva sådan makt. Dessutom visar erfarenheten, att, på grund av vissa brister i den nu gällande proportionella metoden, vid starkare splittring inom ett parti ganska små minoriteter hava möjlighet att giva ett val en opåräknad utgång, och denna möjlighet ökas, ju större det antal platser är, som valet avser. En sådan oförmånlig inverkan av valens sammanförande kunde emellertid väsentligen förekommas dels genom sådana ändrade bestämmelser angående valkretsindelning, att även städer med mindre än 10,000 invånare må kunna indelas i valkretsar samt att varje krets får att utse högst t. ex. 15 fullmäktige, och dels genom nedsättning av antalet stadsfullmäktige i städer, som ej indelas i valkretsar. Såsom en annan olägenhet skulle kunna anföras, att i mindre städer, där lämpliga krafter för det kom-

munala arbetet icke alltid stå till buds, det måste anses som en nackdel, att, om en inom annan ort för sådant arbete använd person inflyttat eller någon, som på grund av offentligt uppdrag nödgats avsäga sig fullmäktigskapet, åter ställes till förfogande, det måste dröja en något längre tid, innan man kan taga en dylik person i anspråk för kommunalförvaltningen.

Sådana fall torde emellertid vara jämförelsevis sällsynta och kunna tydligen ej anses vara av den vikt, att de skulle få utgöra hinder för den ifrågasatta förändringen.

På grund av det sålunda anförda finner jag mig därför böra tillstyrka ändringar av bestämmelserna såväl om landstingsmannaval som om stadsfullmäktigval i sådan riktning, att den successiva förnyelsen av dessa korporationer upphör, dock med de ändringar i fråga om antalet stadsfullmäktige och valkretsindelningen vid stadsfullmäktigval, som nyss blivit omförmälda.

Det har ifrågasatts, att inskränkning i de kommunala valkampanjerna skulle kunna ske på annan väg än den nu av mig förordade, nämligen genom förlängning av mandattiden, i vilket fall den hittills gällande regeln om successiva nyval för hälften av vederbörande representation varje gång kunde kvarstå. Då enligt det vilande grundlagsförslaget andrakammarvalen skulle komma att förrättas vart fjärde år, torde en förlängning av tiden för de kommunala mandat, för att ej motverka syftet med de föreslagna ändringarna, böra innefatta en utsträckning av denna tid till åtta år. Mot ett dylikt utsträckande av mandattiden talar emellertid vad i allmänhet anföres mot långa valperioder, nämligen att representantförsamlingen icke kommer att vara ett tillräckligt troget uttryck för folkmeningen, som ju under så lång tid kan hava ändrat sig betydligt. Det kan ej heller förnekas, att åtta år även ur andra synpunkter är en allt för lång tid för kommunala mandat. Om i en tid av brist på dugliga kandidater till fullmäktig valts en person, som sedan visar sig mindre lämplig, så skulle, om mandattiden vore åtta år, det uppenbarligen komma att dröja alltför lång tid, innan han kunde bli ersatt med någon annan. Då man vidare måste beräkna, att under så lång tid som åtta år i en mängd fall ordinarie ledamöter komme att avgå, och då erfarenheten visar, att det ofta icke är lätt att få lämpliga namn på efterträdarplatserna å valsedlarna, är fara värt, att kvalitén hos representantförsamlingarna komme att avsevärt minskas genom en dylik utsträckning av mandattiden. Jag kan på dessa grunder icke ansluta mig till förslaget om en förlängning av mandattiden. Uttalandena från de hörda myndigheterna och korporationerna gå ju också avgjort mot en sådan ändring.

I det föregående har lämnats öppet, huruvida och i vilken omfattning ändring i ifrågavarande hänseenden borde vidtagas även beträffande andra slag av allmänna kommunala val än landstingsmänna- och stadsfullmäktigval. Dessa andra val äro av fyra särskilda slag: 1) val inom den kyrkliga kommunen (såväl i stad som på landet), såsom av kyrkoråd, skolråd m. m., 2) val av drätselkammare och andra styrelser i städer, som ej hava stadsfullmäktige, 3) val på landet av kommunalnämnd och andra styrelser samt 4) val av kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige.

Vad de tre första kategorierna beträffar torde man kunna påstå, att i regel dessa val ej föranleda valkampanjer av någon betydelse och att vid dem de politiska synpunkterna spela en ganska underordnad roll. Här är ju i det hela fråga om val av rena förvaltningsmyndigheter. Skulle man genom att sammanföra nu berörda val med andra val bidraga att giva dem en politisk anstrykning, vore därav knappast några fördelar att hämta.

Tveksamare är frågan, huru man bör ställa sig till den fjärde kategorien, eller valen av kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige. Sedan numera allt flera av de folkrikare kommunerna på landet övergått att bliva »städer under landsrätt», kan man tilläventyrs göra gällande, att i de flesta av de kommuner, där kommunalfullmäktige utses, den politiska livaktigheten ej är så stor, att valkampanjerna vid deras tillsättande bliva av avsevärd omfattning. Å andra sidan må framhållas, att kommunalfullmäktige ju utgöra representantförsamlingar, dit valen ske efter proportionell metod och efter huvudsakligen samma regler som de vid stadsfullmäktigevalen tillämpade. Förhållandena i dessa kommuner och i de mindre städerna torde väl också i huvudsak vara likartade. Riktigast synes därför vara att låta kommunalfullmäktigvalen följa samma regler som stadsfullmäktigvalen. Detsamma bör då också gälla om municipalfullmäktigvalen.

Riksdagen har slutligen ansett, att vid utredningen borde tagas i betraktande möjligheten att inskränka valkampanjernas antal genom sammanförande av skilda val till ungefär samma tid på året.

Genom att sammanföra landstingsmänna- och stadsfullmäktigvalen med andrakammarvalen, såsom i åtskilliga av de avgivna yttrandena föreslagits, skulle man i största möjliga måtto uppnå en dylik inskränkning. Även bortsett från vissa praktiska svårigheter, som anordnandet av så många olika val tätt inpå varandra skulle möta, kan mot nämnda anordning anmärkas, att ur den principiella synpunkt, som ovan framhållits, en så långt gående minskning av antalet valkampanjer, varigenom

dessa komme att inskränkas till en vart fjärde år, varken kan anses påkallad eller tillrådlig. Ej heller kan förnekas befogenheten av de anmärkningar, som gjorts därom, att vid sammanförande av så många skilda val intresset för det ena valet lätt kunde förtaga intresset för de andra.

Ungefär enahanda erinringar kunna, om också ej med lika styrka, framställas mot förslagen att sammanföra andrakammarvalen med landstingsmannavalen eller att sammanföra dessa båda val och stadsfullmäktigvalen i de städer, vilka hava att utse ledamöter av första kammaren. Enligt dessa förslag skulle valmännen på landet endast en gång vart fjärde år hava att delta i valkampanjer med politisk anstrykning, under det att för närvarande under en period av sex år fem valkampanjer förekomma.

Mot ett sammanförande av landstingsmän- och stadsfullmäktigval torde visserligen icke ur nyss antydda synpunkter starkare betänkligheter kunna anföras. De valstrider, som av dessa båda slags val föränledas, hava särskilt under senare år fått en mer eller mindre tydligt framträdande politisk prägel, men de äga dock väsentligen lokal betydelse. Ett förryckande av det ena valet genom dess sammanförande med det andra torde därför knappast vara att befara. Antalet valstrider av hel- eller halvpolitisk karaktär skulle, under förutsättning av den successiva förnyelsens avskaffande, nedsättas till en vart annat år, ett antal, som synes rimligt. Det skäl, som förnämligast talar emot ett förslag i denna riktning, är emellertid de praktiska svårigheter, som möta mot valens sammanförande.

Vad först angår frågan, huruvida nämnda val må kunna sammanföras till en enda förrättning, är att märka, att endast ett ringa fåtal av de hörda myndigheterna och korporationerna vågat förorda en dylik åtgärd. Man kan icke förneka den fara, som föreligger, att, huru man än söker ordna en sådan gemensam förrättning, densamma skall för valmännen bliva en källa till oreda och förvirring. Jag har därför ansett tanken på ett sammanförande av valen till en förrättning böra åtminstone för närvarande uppgivas. Medgivas måste emellertid att, om valen icke kunna sålunda sammanslås, de fördelar, man genom sammanförandet velat vinna, i avsevärd grad skulle minskas. Åtskilligt synes dock vara att vinna redan genom att sammanföra ifrågavarande val inom en viss kortare tidrymd på sätt i flertalet av de avgivna yttrandena förordats.

Frågan blir då, till vilken tid valen lämpligen skulle förläggas. Mot ett sammanförande av valen på det sätt, att fullmäktigvalen förflyttades

till den nu för landstingsmannavalen bestämda månaden, mars, har i avgivna yttranden anmärkts, att, så vida icke man vidtog den ändring i funktionstiden för stadsfullmäktige, att denna komme att löpa från någon tid på våren t. ex. den 1 april, allt för lång tid skulle förflyta, innan de nyvalde ledamöterna finge träda i tjänst. En dylik ändring av funktionstiden synes mig innebära en allt för genomgripande omläggning av den nuvarande hittills såsom lämplig ansedda ordningen, enligt vilken de kommunala representanternas funktionstid sammanfaller med kalenderåret, för att man i detta sammanhang bör ifrågasätta en åtgärd av nu antydda beskaffenhet. Att åter utan att vidtaga en sådan omläggning av funktionstiden förlägga fullmäktigvalen till mars finner jag i hög grad olämpligt. De fullmäktige, som vid valet fallit igenom, skulle i så fall i över ett halft år få fortfara med sin tjänstgöring. Olägenheterna av en sådan ordning äro uppenbara.

Vad nu sagts om mars såsom tid för stadsfullmäktigvalen gäller givetvis med lika fog om övriga månader under våren.

Ett förflyttande av landstingsmannavalen till hösten möter förhållandevis mindre betänkligheter. Visserligen torde det icke låta sig göra att genomföra en sådan ordning, att valen till landstingen ske, innan dessa på hösten sammanträda. Landstingens sammanträden kunna nämligen ej i tiden avsevärt framflyttas, enär i så fall bleve omöjligt att i sammanhang med kronoskatten samma år upptaga de av landstingen uttaxerade beloppen. Då för prövning av eventuella besvär över valen icke allt för kort tid måste ligga mellan valen och landstingssammanträdena, skulle, om man ville vidhålla nämnda tanke, bliva nödigt att utsätta valen till någon tid på sommaren, något som väl icke gärna bör komma i fråga med hänsyn till det då pågående jordbruksarbetet. Man måste alltså utgå från att, om landstingsmannavalen förläggas till hösten, de nyvalda landstingsmännen icke kunna komma att tjänstgöra förr än vid de landstingssammanträden, som äga rum det följande året. Några avsevärda praktiska olägenheter härav torde dock ej vara att befara, då landstingen endast i sällsynta fall hålla sammanträden på annan tid än den ordinarie, och man för övrigt skulle kunna låta funktionstiden för landstingsmännen inträda vid början av det efter valet följande kalenderåret. Från nu antydda synpunkt kan alltså hinder icke anses föreligga att sammanföra ifrågavarande val till hösten. Däremot synas möta vissa svårigheter i andra avseenden mot en dylik anordning.

I och för sig vore önskligt, att valen kunde förläggas till september, som i allmänhet ansetts lämplig såsom valmånad, och till någon dag efter det landstingen för året hållits. I så fall måste man emellertid an-

tingen förordna om upprättande av särskild vallängd för ifrågavarande val, vilken åtgärd under nu rådande förhållanden knappast skulle uppväga därav förorsakade besvär och kostnader, eller också nöja sig med att för valen tillämpa den föregående år upprättade kommunala röstlängden. Att emellertid vid stadsfullmäktigvalen använda denna äldre röstlängd, i stället för att, såsom nu, begagna den samma höst upprättade röstlängden, innebär en avgjord olägenhet och en avsevärd försämring av nuvarande ordning. Den äldre röstlängden hänför sig ju till förhållandena ett år tidigare än den senare röstlängden gör och avviker sålunda beträffande t. ex. avflyttade eller inflyttade personer betydligt mera från förhållandena vid valen än den sistnämnda. Mot ett förläggande av stadsfullmäktigvalen till den nu ifrågasatta tiden talar även, att i sådant fall de fullmäktige, som icke omvalts, skulle omkring tre månader, således en avsevärd tid, fortfarande uppehålla sina befattningar, för vilka de givetvis icke längre kunde hysa samma intresse.

En tillämpning av det löpande årets röstlängd förutsätter, åtminstone vad angår de folkrikare kommunerna, att valen icke utsättas tidigare än till början av december eller slutet av november. Att sätta tiden än längre tillbaka torde näppeligen vara möjligt utan att bryta det samband, som råder i fråga om röstlängds samt debiterings- och uppbördslängds upprättande och granskning. Jag vill i detta avseende framhålla, att då kommunernas utgifts- och inkomststat är beroende av beskattningsmyndigheternas beslut angående taxeringen och det svårigen kan ifrågasättas, åtminstone i detta sammanhang, att avsevärt inskränka de för olika taxeringsmyndigheters arbete redan nu knappt tillräckliga tidrymder, man icke gärna kan tänka på att utsätta tiden för den stämma, som jämlikt § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet skall hållas i oktober för bestämmande av kommunens utgifts- och inkomststat, tidigare än till omkring den 1 oktober. Med hänsyn vidare därtill, att vederbörande kommunalmyndighet åtminstone i de större kommunerna läser behöva omkring en månad för upprättande av debiterings- och uppbördslängd, samt att såväl denna längd som röstlängden jämlikt § 65 i berörda förordning skola före justeringsstämman hållas tillgängliga fjorton dagar, torde man icke kunna beräkna, att denna stämma, som enligt nu gällande stadganden skall hållas i december, kan äga rum tidigare än i mitten eller slutet av november. Val, vid vilka den nya röstlängden skall komma till användning, synas alltså kunna ske tidigast i slutet av november eller början av december.

På många håll har man också utgått från, att de sammanförda valen böra förrättas under december, till vilken månad stadsfullmäktigvalen

redan nu äro förlagda. Att pålägga magistraterna under denna i vanliga fall bråda tid ytterligare förrättandet och uträknandet av landstingsmannavalen i städerna torde emellertid knappast vara försvarligt. I detta hänseende må framhållas, att besväret med stadsfullmäktigvalen, därest successiv förnyelse av stadsfullmäktigkåren ej vidare skall äga rum, givetvis kommer att bliva betydligt mera betungande än för närvarande. Även för domhavandena skulle det bliva en i hög grad pressande börda att jämte övriga göromål vid denna tid ombestyras sammanräkningarna av landstingsmannavalen på landet. Uppenbart är, att det ej heller för valmännen kan vara önskligt att få landstingsmannavalen förlagda till julmånaden; och särskilt torde för lantbefolkningen inom vissa delar av vårt land denna tid vara synnerligen olämplig.

Något annorlunda skulle förhållandena ställa sig, om en bestämd valdag för de politiska valen komme till stånd samt rösträtten i kommunerna blir mindre skiljaktig än nu från den politiska. Sista söndagen i september eller första söndagen i oktober kunde då lämpligen bliva valdag, vart annat år för de politiska valen och vart annat år för stadsfullmäktig- och landstingsmannavalen. Detta är enligt min mening det mål, vartill man bör sträva i förevarande hänseende. Men för närvarande möta såväl mot denna anordning som mot ett sammanförande av landstings- och stadsfullmäktigvalen överhuvud så stora olägenheter, att jag ansett mig icke böra tillstyrka ett frångående i nämnda hänseende av nuvarande ordning för berörda val. Såväl landstingsmannavalen som fullmäktigvalen torde alltså tillsvidare böra hållas å nu stadgade tider.

Skola emellertid, såsom i det föregående förordats, valen till varje korporation ske vart fjärde år och omfatta denna i sin helhet, ställes man inför frågorna, huruvida de lämpligen böra alla försiggå under ett och samma år och i vilken tidsrelation de böra ställas till andrakammарvalen. Riksdagens mening, att de kommunala valen böra hållas alternerande med de politiska, har i flertalet av de avgivna yttrandena rönt anslutning. Denna ordning förefaller också vara den ändamålsenligaste. I enlighet härmed skulle valen till andra kammaren komma att äga rum åren 1920, 1924 etc., under det att ifrågavarande kommunala val skulle hållas åren 1922, 1926 etc.

Såsom i det föregående nämnts nödvändiggör bortfallandet av reglerna om den successiva förnyelsen, vad fullmäktigvalen angår, vissa ändrade bestämmelser om kommunernas indelning i valkretsar och om fullmäktiges antal. I dessa avseenden har jag ansett böra stadgas, att kommun med 2,000 invånare eller därunder skall utse 16 fullmäktige,

att kommun med flera men högst 10,000 invånare har att utse 16—30 fullmäktige, att om antalet fullmäktige i sådan kommun bestämmes till mer än 20, den kommunen skall indelas i valkretsar, samt att för varje krets må utses minst 6, högst 15 fullmäktige.

Tillräckliga skäl att, på sätt länsstyrelsen i Kristianstads län hemställt, utsträcka den nu föreskrivna tiden av 14 dagar, inom vilken sammanräkningen av kommunalfullmäktigval skall påbörjas, har jag icke ansett föreligga.

Vad därefter angår frågan om ändring av de för Stockholm gällande bestämmelserna om stadsfullmäktigval, så synes visserligen principiellt ett bibehållande av regeln om fullmäktigkorporationens successiva förnyelse icke vara mera påkallat för Stockholms del än eljest för de större städerna. Men å andra sidan måste man taga i betraktande, att Stockholm sedan gammalt i kommunalt hänseende intagit en särställning och att antalet stadsfullmäktige där är betydligt mycket större än i någon annan stad. Härtill kommer, att, såsom stadsfullmäktige i Stockholm framhållit, nu gällande föreskrift, enligt vilken val till stadsfullmäktige därstädes skall äga rum vart annat år i stället för varje år, såsom tidigare var stadgat, infördes så nyligen som år 1911. Med hänsyn härtill och till den avvisande hållning såväl stadsfullmäktige som myndigheterna i Stockholm intagit till förslaget har jag funnit tills vidare inga ändringar i förevarande hänseende böra vidtagas i de för Stockholm gällande reglerna.

Beträffande tiden för ikraftträdandet av de nu förordade ändringarna torde böra göras skillnad mellan de olika slagen av val. Valen till fullmäktigkorporationerna i deras helhet synas böra redan i år förrättas enligt de nya reglerna, varav skulle följa, att de fullmäktige, som valts för tid efter den 31 december 1918, böra frånträda sina befattningar nämnda dag. Då landstingsmannavalen för innevarande år redan till största delen hållits, kan enligt den av mig angivna planen val, omfattande samtliga landstingsmän, äga rum först år 1922. Ändringarna i förordningen om landsting böra därför träda i kraft den 1 januari 1922, och val av landstingsmän och suppleanter, som ske dessförinnan, avse endast tiden till den 1 september 1922.»

Motionerna.

Herr Hellberg har till stöd för de av honom i motionerna nr 162 och 163 gjorda yrkandena anfört följande:

»I överensstämmelse med de önskemål, som uttalats i den skrivelse fjolårets riksdag avlät till Kungl. Maj:t i samband med sitt beslut om förlängning av valperioden för andra kammaren från tre till fyra år, har

Kungl. Maj:t i propositionen nr 261 till årets riksdag föreslagit bl. a. den förändring i bestämmelserna om stadsfullmäktige- och landstingsmannaval, att dessa val endast skola förrättas vart fjärde år och sålunda omfatta de respektive representantförsamlingarnas samtliga medlemmar.

Om detta förslag vinner riksdagens bifall och det vilande grundlagsändringsförslaget om andra-kammarperiodens förlängning blir antaget, skulle därigenom en regelbunden växling av politiska och kommunala val med ett valfritt års mellanrum komma att inträda i stället för den nuvarande oordningen i de olika valslagets inbördes förhållanden, som bl. a. medför, att tre val tid efter annan infalla under samma år. Men den större reda, som i de föreslagna ändringarna avses, skulle bli ännu fullständigare, om åtminstone de två stora valen, riksdags- och landstingsmannavalen, förlades till samma tid på året och helst till en bestämd dag. Vore det en gång för alla fastställt, att dessa båda val skulle infalla på den dagen växelvis t. ex. alla jämna år, så att den ordningen inginge i folkmedvetandet och folkvanan, komme därmed i våra valförhållanden att inträda en regelmässighet och stadga, som säkerligen skulle bidra till den önskvärda ökning i de röstandes antal, som i vårt vidsträckta och glesbefolkade land bör främjas så mycket som möjligt på annat sätt, då det av olika, inte minst av praktiska skäl, inte funnits tillrädligt att införa röstplikt.

Enligt gällande bestämmelser skola som bekant landstingsmannavalen förrättas under senare delen av mars och riksdagsmannavalen i september. Av dessa valtider har den förra i ett viktigt avseende visat sig mindre lämplig. Sedan landstingsmannavalen fått en så stark politisk karaktär som de numer äga och till följd därav föregås av en hela landet omfattande valstrid, medför det uppenbara olägenheter, att de förrättas under den tid riksdagen är samlad. Vid de möten, som för dem anordnas, begäres i stor utsträckning föredrag av riksdagsmän. Om då dessa, som naturligt är, så vitt möjligt söka tillmötesgå önskningarna om en sådan deras medverkan i valstriden, så kan det inte ske utan att de försumma riksdagsarbetet. Erfarenheten har också visat, att under veckorna närmast före landstingsvalen ett mycket stort antal folkrepresentanter äro borta från utskottens och kamrarnas sammanträden. Denna påföljd av landstingsvalens förläggning till våren är påtaglig. Och skulle, vilket visserligen knappast är tänkbart, riksdagsmännen allmänt vägra sin medverkan till dessa val, så bleve även den påföljden menlig, då valmännen därigenom måste umbära den ledning de önska. En förflyttning av landstingsvalen till en annan årstid är redan av dessa ganska viktiga skäl önskelig.

Någon liknande anledning att förändra tiden för riksdagsmannavalen synes däremot icke föreligga. Sedan mer än ett 20-tal år ha de varit förlagda till den månad, som utgör en gränstid mellan sommar och höst, en tid som i allmänhet genom friskt och vackert väder samt torra och dammfria vägar i de flesta delar av landet väl lämpar sig för de »folkvandringar» som föranledas av valen. Någon tjänligare tid för dessa torde knappast stå till buds, helst som riksdagens samvaro under årets 5—6 första månader väl utgör ett avgörande skäl mot deras förläggning till denna och den närmast därefter följande tiden. Om riksdags- och landstingsmannavalen skola äga rum under samma årstid, synes därför enda möjligheten vara att även de senare äga rum under förhösten.

Om också önskemålet att för båda dessa val få en viss bestämd dag fasthållas, så synes denna dag böra infalla i slutet av september. Den bör nämligen komma på tillbörligt tidsavstånd efter landstingens sammanträden, vilka som bekant börja i somliga län andra, i somliga tredje måndagen i nämnda månad. Uppenbart olämpligt vore, om dessa sammanträden, låt vara endast en gång vart fjärde år, skulle hållas sedan nyval av tingens ledamöter redan ägt rum, medan det åter förefaller rätt naturligt att nyvalen inträffa kort efter att det gamla landstinget haft sitt sista sammanträde.

Då det nu emellertid i en annan kungl. proposition till årets riksdag, nr 277, har föreslagits, att tiden för landstings lagtima möte skall kunna utsträckas till 10 dagar, så skulle det, om detta förslag nu eller något liknande framdeles vinner riksdagens bifall, i några fall kunna inträffa, att det gamla landstinget inte hunnit avsluta sina arbeten innan det nya skall väljas. En sådan tänkbar om än väl mindre sannolik sammanstötning kan då förebyggas antingen därigenom att alla landsting sammanträda så tidigt, t. ex. andra måndagen i september, att de hinna åtskiljas i erforderlig tid före valen, eller ock därigenom att valen skjutas över till första veckan av oktober, vilken torde vara ur olika synpunkter för dem ungefär lika lämplig som den sista i september. Av dessa båda möjligheter torde dock den förra vara att föredraga, då en flyttning av vissa landsting från en vecka till den närmast föregående väl får anses vålla mindre rubbning av det bestående än riksdagsmannavalens utflyttning ur en hävdvunnen månad in i en annan.

Men om sålunda valdagen bör falla inom sista veckan av september, så återstår frågan vilken veckodag som lämpar sig bäst därtill.

Funnes det möjlighet att få en vardag fri under hösten, som alldeles saknar helgdagar, så vore det mycket tilltalande att utse den sista

septemberlördagen till riksvaldag. Den viktigaste allmänt medborgerliga förrättningen skulle då medföra ett slags civil tvådagarshelg, och det skulle kanske i sin mån bidra till en talrikare inställelse vid valurnorna, att de som för den måste tillryggalägga en längre väg fram och åter inte behövde gå i arbete dagen därpå. Nu finnes emellertid dess värre ingen trygghet för att en vardag, upphöjd till valdag, överallt skulle bliva fridag. Olika intressen kunna tänkas samverka däremot. Allestädes i vårt land har också under senare tid utvecklingen fört till riksdagsmannavalens förläggning på en söndag, och landstingsmannavalen på landsbygden äro ju genom lag förlagda till Mariebebådelsedag. Det torde då vara mest överensstämmande med hävd och vana, om sista söndagen i september bestämdes till samfällid valdag för hela landet.

Länge har det varit ett ganska allmänt omfattat önskemål att få en sådan gemensam dag för riksdagsmannavalen, så att dessa kunde undangöras på en gång i stället för att utdragas över en hel månad. För den reformen borde nu den allmänna meningen vara mogen. Men det blir då endast ett steg vidare på samma utvecklingsväg, om även de andra stora valen förläggas till samma årsdag de år då de äga rum. Det skulle, såsom förut framhållits, bidra till att skapa en god och fast medborgerlig sedvänja, om denna gemensamma valdag en gång för alla vore bestämd, så att alla, oberoende av myndigheternas beslut och kungörelser, visste, att sista söndagen i september alla jämna år, går folket över hela landet till val.

Ur olika synpunkter ter sig ock den här föreslagna dagen mycket ändamålsenlig. Vad som förut sagts om väder och väglag i september månad gäller också om dess sista vecka — enligt meteorologiska anstaltens väderleksrapporter från landets olika delar, provvis undersökta för vart tredje år under perioden 1900—1915, har nu denna vecka i genomsnitt visat i det allra närmaste $5\frac{1}{2}$ dagar som kunde räknas för regnfria. I de flesta trakter av landet är det viktigaste skördearbetet då i regel avslutat, och i städerna ha de under den varma årstiden bortresta återinflyttat. Det politiska intresset, som mot slutet av riksdagssäsongen helt naturligt blivit något uttröttat, vaknar efter sommarens vila till nytt liv. Det torde över huvud knappast finnas någon tid på året som är bättre ägnad för valen.

Naturligtvis kunna mot den som mot varje annan göras vissa invändningar. En sådan är, att vart annat år landstingen komme att sammanträda under valkampanjen. Att deras i allmänhet fyra till fem sammanträdesdagar infalla då, är väl dock en obetydlig olägenhet i jämfö-

relse med den nuvarande: att landstingsvalstriderna liksom själva valen infalla under riksdagstiden. — En annan invändning skulle det kunna vara, att i slutet av september den kommunala röstlängden är ett halvt år äldre än i slutet av mars. Men då detta inte alls inverkar på de under året inflyttades rösträtt, som med undantag för fastighetsägare först kan inträda påföljande år, och de andra som av en eller annan anledning inte blivit upptagna i den nämnda längden men ha anspråk därpå, naturligtvis kunna få dessa sina anspråk prövade vid justeringsförrättningen i början av valstämman lika väl under hösten som under våren, synes en sådan invändning sakna betydelse. — Detsamma kan väl sägas om det förhållandet, att de på hösten valda landstingsmännen icke finge träda i funktion förr än nära ett år efter det de blivit valda eller nära ett halvår senare än nu, då de väljas på våren. Att det skulle innebära någon olägenhet, är dock svårt att inse. Mandattiden för landstingsmännen, vilken nu räknas från 1 september, borde vid en sådan förändring av valtiden som den här ifrågasatta räknas från 1 januari nästa år. Att det sedan dröjer inemot $\frac{3}{4}$ år, innan landstinget sammanträder till sitt lagtima möte, innebär visserligen ett längre avstånd mellan mandatets början och dess första utövning än som nu förekommer, men det torde vara svårt att uppvisa, varutinnan detta skulle vara menligt, helst som den förändring i landstingens sammansättning som valen medföra brukar inskränka sig till en mindre del av deras medlemstal.

Men även om dessa och andra anmärkningar, som tilläventyrs kunna framställas, förtjäna något avseende, så äro de väl ändå av underordnad vikt i jämförelse med den stora fördel, som skulle vinnas för vårt offentliga liv genom en fast, i folkmedvetandet invuxen, regelbundet återkommande valdag. I den kungl. proposition, vartill denna motion ansluter sig, uttalar sig också departementschefen principiellt för sista söndagen i september eller första söndagen i oktober såsom valdag och betecknar en sådan såsom »det mål vartill man bör sträva», fastän han anser svårigheterna att uppnå detta mål för närvarande så stora, att han funnit sig böra låta det stanna vid de gamla valtidserna. De olägenheter, som äro förbundna med landstingsvalens förläggning till den årstid, då de för närvarande hållas, äro likväl så påtagliga och betydande, att, när en omläggning av dessa val nu skall företagas, starka skäl tala för att den göres så fullständig som möjligt. Annars måste frågan därom under den närmaste tiden upptagas på nytt. Svårigheterna mot förslaget om en gemensam dag för riksdags- och landstingsval kunna väl inte heller vara större än att de, med hjälp av den goda vilja, som för

ett viktigt resultat förmår uppoffra relativa oväsentligheter, böra kunna övervinnas. Vad särskilt angår de lagändringar, som därför erfordras, torde väl vederbörande utskott kunna sörja för att de bliva avfattade på ett tillfredsställande sätt.

I den kungliga propositionen behandlas även frågan om stads- (och kommunal-)fullmäktigevalens sammanföring med andra val, närmast med landstingsvalen. Den frågan torde dock kunna lämnas utanför den större fråga det här gäller. Stads- och (kommunal-)fullmäktigevalen äro ju dock inga allmänna val. Det torde möjligen vara ändamålsenligt, att de förrättas i ett visst sammanhang med landstingsvalen, men det får väl anses uteslutet, att de skulle kunna förrättas på samma dag som dessa. Endast för de få större städer, vilkas stadsfullmäktige utse ledamöter i första kammaren, vore en sådan samtidighet möjlig.

För övergång från den nuvarande till den här förordade valdagen för landstingsvalen synes den enklaste utvägen vara att 1922, då den nya ordningen för dem borde inträda, för att den önskade växlingen vart annat år mellan de båda landsvalen må kunna inträda efter 1920 års riksdagsval, först i mars partiella val som vanligt förrättas för den återstående delen av året, och att sedan den nya lagen träder i kraft exempelvis den 1 juli, samt att i den inryckes ett övergångsstadgande som bestämmer, att alla landstingsmandat efter den gamla ordningen skola utgå den 31 december 1922. Att sålunda det året två landstingsval, ett partiellt i mars och ett totalt i september, komma att få hållas, är visserligen en olägenhet, men för en enda gång bör denna vara övervinnelig, när det förut har förekommit och om den nuvarande ordningen (eller snarare oordningen) finge fortbestå vart 6:te år skulle inträffa, att landstings- och riksdagsval infalla på samma år.

Som konsekvens av det här ovan anförda yrkas, att riksdagen måtte besluta att som valdag för riksdags- och landstingsval fastställa sista söndagen i september samt att antaga de förändrade bestämmelser i grund- och kommunallagar, som för detta ändamål erfordras.»

Med avseende på de skäl, som övriga motionärer förebragt för sina yrkanden, tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottets yttrande.

Det förslag, som Kungl. Maj:t med anledning av riksdagens skrivelse 1917 nu framlagt, innebär, att den successiva förnyelsen av såväl landsting som stads-, kommunal- och municipalfullmäktige skall upphöra. Däremot har Kungl. Maj:t ej ansett sig kunna föreslå vare sig sammanförande av nu nämnda slag av kommunala val inbördes eller dessas samman-

förande med andrakammarvalen. Ej heller har Kungl. Maj:t ansett andra slag av val än de nu nämnda böra inbegripas i den föreslagna reformen.

Utskottet vill redan från början tillkännagiva, att det i båda dessa sist berörda hänseenden funnit sig övertygat av de skäl, som av Kungl. Maj:t förebragts. Det finner sålunda för det första ådagalagt, att det skulle medföra bestämda olägenheter att, såsom i herr von Mentzers motioner föreslagits, sammanföra de kommunala valen (i vidsträckt mening) med andrakammarvalen, likasom ock att det ej heller lämpligen låter sig göra att till en och samma tidpunkt sammanföra landstingsmannavalen och övriga i propositionen berörda kommunala val. För det andra synes det också fullt riktigt att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, lämna oberörda sådana kommunala val (val av kyrkoråd, skolråd m. m., val av drätselkammare och andra styrelser i städer, som ej hava stadsfullmäktige, och val på landet av kommunalnämnd och andra styrelser), vilka i regel icke äro av beskaffenhet att föranleda valstrider av nämnvärd omfattning, utan avse förvaltningsmyndigheter, och vilka icke skulle hava några fördelar att hämta genom att sammanföras med andra val.

Frågan om successiv förnyelse av landstingen.

Huvudvikten i Kungl. Maj:ts förslag ligger enligt utskottets uppfattning därpå, att antalet valkampanjer inskränkes genom ändrade bestämmelser rörande sådana val, vilka i större utsträckning föranleda valstrider av mer allmän och upp slitande beskaffenhet. Härvid komma — jämte riksdagsmannavalen — i främsta rummet i betraktande landstingsmannavalen. Beträffande dessa skulle i detta hänseende en väsentlig vinst stå att hämta genom att den successiva förnyelsen av landstingen upphäves. En dylik anordning skulle enligt utskottets mening medföra betydande fördelar. Den torde — i överensstämmelse med den uppfattning, som låg till grund för riksdagens förlidet år fattade beslut i ämnet — böra genomföras på sådant sätt, att, i samband med antagande av de vilande grundlagsförslagen om fyraårig valperiod för andra kammaren, landstingsmannavalen förläggas till andra året av varje för andra kammaren gällande valperiod, och att således dessa båda slag av val bliva alternerande med två års mellanrum. Den av herr Wikström väckta motionen om treårig funktionstid för såväl andra kammaren som, bland annat, landstingen har således icke kunnat av utskottet tillstyrkas.

Frågan om landstingsmannavalens förläggande till hösten och gemensam valdag för andrakammar- och landstingsval.

I detta sammanhang har utskottet även ansett sig böra upptaga den i Kungl. Maj:ts förslag vidrörda frågan om landstingsmannavalens förläggande till hösten. Enligt utskottets uppfattning kan nämligen denna fråga, som i propositionen synes hava undanskjutits väsentligen på den grund att det icke lämpligen lät sig göra att stadga samma tidpunkt för å ena sidan landstings-, å andra sidan stads-, kommunal- och municipalfullmäktigevalen,

med fördel lösas isolerad från frågan om tiden för sistberörda val. Det innebär med andra ord en bestämd fördel att få landstingsmannavalen förlagda till hösten, även om därmed ej vinnes, att de till tiden komma att sammanfalla med valen till övriga kommunala representationer. Utskottet får till stöd för denna uppfattning hänvisa till de skäl, som i herr Hellbergs motion nr 162 anförts för september såsom valmånad. I likhet med denne motionär anser utskottet således synnerligen starka skäl tala för landstingsmannavalens förläggande till denna månad.

Herr Hellberg har i samband med denna fråga även upptagit det gamla spørsmålet om en för hela landet gemensam valdag. Han har nämligen föreslagit, att den sista söndagen i september skulle utgöra valdag, 1920 för andrakammarvalen, 1922 för landstingsmannavalen, 1924 ånyo för andrakammarvalen o. s. v. Utskottet har funnit sig livligt tilltalat av tanken på en gemensam valdag, men har icke kunnat undgå att taga hänsyn till vissa svårigheter, som ett genomförande i oförändrad form av herr Hellbergs förslag skulle medföra.

För det första är utskottet icke övertygat om lämpligheten av att förlägga de ifrågavarande valen till slutet av september. Hittillsvarande praxis ifråga om utsättande av valdag för valen till andra kammaren ådagalägger fastmer, att början av september månad ansetts lämpligare för dylika val. Vid andrakammarvalen hösten 1914 hade sålunda inom 48 valkretsar valen utsatts till första lördagen eller söndagen i september, och vid valen 1917 förrättades valen i 35 valkretsar under dagarna 1—4 september och i ytterligare 15 valkretsar under den 8—9 september. Inom en valkrets förrättades valet dels den 2, dels den 8 september. Några klagomål över denna praxis hava icke avhörts. Även den uppfattning som utskottet kunnat bilda sig om de synpunkter, som i detta hänseende göra sig gällande i olika landsändar, tyckes giva vid handen, att början av månaden på de allra flesta håll anses såsom den för ifrågavarande val lämpligaste tidpunkten. Utskottet anser sålunda, att valdagen ej bör förläggas till slutet av september utan till början av denna månad.

Under de senaste åren har det alltmer blivit praxis att utsätta andrakammarvalen till en söndag, och för landstingsmannavalen på landet är som bekant Marie bebådelsedag fastställd såsom den normala valdagen. Skall en gemensam valdag fastställas synes också av nöden att förlägga densamma till en arbetsledig dag, d. v. s. under nuvarande förhållanden en söndag, och alltså, på nyss anförda grunder, till första söndagen i september. Erinrar man sig att redan nu i städerna landstingsmannavalen i regel icke hållas på söndag, och att därstädes även

andrakammarvalen ofta icke utsättas till söndag, utan till lördag, synes emellertid möjlighet böra hållas öppen för städerna att alltfort få bibehålla samma anordning, som för dem obestriddigen ur åtskilliga synpunkter kan vara fördelaktig, och mot vilken å andra sidan de betänkligheter, som eljest möta mot en vardag såsom valdag, icke inom dem med någon egentlig styrka kunna göras gällande. Detta skulle kunna vinnas därigenom att, vad riksdagsmannavalen beträffar, Kungl. Maj:ts befallningshavande, och vad landstingsmannavalen angår, städernas magistrater, vilka nu äga att utsätta valdagen, finge befogenhet att i städer utsätta val av ledamöter av andra kammaren, respektive av landstingsmän, att äga rum å lördagen före den gemensamma valdagen.

Det har därjämte inom utskottet uppgivits, att valens förrättande i början av september på vissa orter, t. ex. inom Stockholm, skulle möta allvarliga svårigheter. Med hänsyn härtill och då onekligen även av andra grunder det kan tänkas vara önskvärt att kunna bereda möjlighet till undantag från den allmänna bestämmelsen, synes det utskottet ändamålsenligt att — ifråga om såväl andrakammarvalen som landstingsmannavalen — åt Kungl. Maj:t gives befogenhet att, där synnerliga skäl därtill äro, för vissa valkretsar fastställa annan valdag inom september månad.

I överensstämmelse med dessa synpunkter hava de förslag utarbetats, som bland utskottets yrkanden återfinnas under punkterna 1:o) och 3:o). Den nya anordningen synes, vad landstingen angår, böra träda i kraft i den ordning, att sedan val av halva antalet av landstingens ledamöter för sista gången ägt rum i mars 1922, nya val för landstingen i deras helhet förrättas i september samma år.

Utskottet har slutligen icke heller förbisett de invändningar, som ur vissa synpunkter kunna göras mot söndagen såsom valdag. I valet mellan söndag och en av veckans arbetsdagar har utskottet emellertid, såsom av det ovan anförda framgår, funnit övervägande skäl tala för det förra alternativet. Det är nämligen icke lämpligt, att valet äger rum å sådana dagar, då för ett stort antal röstande stora, kanske oöverkomliga svårigheter möta mot deltagande i detsamma. De olika synpunkter, som sålunda kunna anläggas på denna fråga, synas dock — på sätt i herr Hellbergs motion antytts — kunna förlikas, därest beträffande en för ändamålet i övrigt lämplig vardag i september sådana anordningar vidtoges, att densamma överallt i landet bleve arbetsfri, och bör enligt utskottets uppfattning härvid framförallt en lördag komma i åtanke. Införandet av en sådan arbetsfri vardag såsom valdag, för vilket, såsom av herrar Hellbergs och von Mentzers

motioner framgår, ur olika synpunkter talande skäl kunna anföras, är emellertid en fråga av sådan beskaffenhet, att den ej kan lösas allenast genom en ändring i landstingsförordningen och riksdagsordningen. Denna fråga har fördenskillt synts utskottet böra hänskjutas till en utredning, vid vilken även andra synpunkter än sådana, som direkt hänföra sig till sättet för valens anordnande, torde böra tagas under överbägande. Det har exempelvis förefallit utskottet, som om den tilltänkta anordningen skulle kunna befinnas fördelaktig även med hänsyn därtill, att i det svenska kyrkoåret inga helgdagar förekomma mellan midsommar och jul. Denna fråga kräver emellertid även ur nationalekonomiska och andra synpunkter särskild utredning. Om en dylik utredning hemställer utskottet under punkten 4:o).

I jämförelse med landstingsmannavalen hava de övriga kommunala valen synts utskottet vara av underordnad vikt för det syftemål — inskränkning i antalet valstrider av mera allmän omfattning — som för- anlett Kungl. Maj:ts förslag. Frågan om dessa vals anordnande torde också kunna lösas oberoende av det resultat, till vilket utskottet kommit beträffande andrakammarvalen och landstingsmannavalen. Vid sådant förhållande hava de praktiska olägenheter, som ett upphävande av den successiva förnyelsen av fullmäktigekorporationerna skulle draga med sig, för utskottet blivit avgörande. Dessa olägenheter bestå förnämligast däri, att den ifrågavarande åtgärden, därest den isolerad genomfördes, skulle föranleda, att ett allt för stort antal mandat komme att på en gång besättas; att åter, som Kungl. Maj:t med hänsyn till denna omständighet föreslagit, dels för mindre städer minska antalet fullmäktige, dels i långt större utsträckning än nu är fallet föreskriva stads (resp. kommuns) uppdelning i valkretsar, finner utskottet av flera grunder icke tilltalaude. Utskottet har således icke ansett sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition, i vad den avser förordningarna om kommunalstyrelse i stad och på landet. Därmed torde även de förslag, som i anledning av propositionen motionsvis framförts av herrar Ström, Sterne, Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå, böra förfalla.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa

1:o) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 jämte herr Hellbergs motion nr 162 måtte för sin del antaga följande

*Frågan om
successiv
förnyelse av
stads-, kom-
munal- och
municipal-
fullmäktige.*

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7, samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i samma förordning.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse ävensom att § 2 mom. 5 i samma förordning skall upphöra att gälla:

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7, § 3, § 5 mom. 2 och 3 samt § 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i samma förordning.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 6 och 7, § 3, § 5 mom. 2 och 3 samt § 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse ävensom att § 2 mom. 5 i samma förordning skall upphöra att gälla:

§ 2.

6. Indelningen i valkretsar jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, fastställles efter ovan angivna grunder av landstinget. Förslag till sådan indelning skall till landstinget avgivas av Konungens befallningshavande.

7. Varda de förhållanden, vilka legat till grund för den fastställda ordningen, så ändrade, att jämkning däri till följd av stadgandena i mom. 1—4 här ovan påkallas, eller finnes eljest sådan jämkning nödig, äge landstinget på Konungens befallningshavandes förslag eller efter inhämtande av dess yttrande, verkställa jämkningen; och skall, där ej sådant fall är för handen, som i mom. 8 första stycket eller mom. 9 andra stycket avses, jämkningen ske året innan val av landstingsmän nästa gång äger rum.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

§ 3.

För varje valkrets utses tillika suppleanter.

Konungens befallningshavande kungör i god tid före valen, huru många landstingsmän och suppleanter skola utses för varje valkrets.

§ 5.

2 a) Val av — — — — —
— — — på landet.

b) Valet förrättas — — —
— — äga rum.

c) Valet skall förrättas *å Marie bebådelsedag eller, om ordinarie kommunalstämma i december månad året innan valet skall äga rum med minst två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet så beslutar, å annan dag under senare hälften av mars månad.*

Valet får ej äga rum under tider, då allmän gudstjänst hålles inom kommunen, och skall fortgå minst en och en halv timme före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. I kungörelse om stämma för landstingsmannaval skall tiden för valet noggrant angivas.

d) Ej må — — — — as-
sureras.

e) Domhavanden — — — —
avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet, som skall förrättas i senare hälften av mars månad, får ej äga rum under tider, då allmän gudstjänst hålles inom staden, och

§ 5.

2 a) Val av — — — — —
— — — på landet.

b) Valet förrättas — — —
— — äga rum.

c) Valet skall förrättas *första söndagen i september månad.*

Kungl. Maj:t må dock, där synnerliga skäl därtill äro, förordna, att val för viss valkrets skall verkställas å annan dag under september månad.

Valet får ej äga rum under tider, då allmän gudstjänst hålles inom kommunen, och skall fortgå minst en och en halv timme före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. I kungörelse om stämma för landstingsmannaval skall tiden för valet noggrant angivas.

d) Ej må — — — — as-
sureras.

e) Domhavanden — — — —
avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet skall förrättas första söndagen i september månad eller, därest magistraten så beslutar, närmast därförut infallande lördag.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. I kungörelsen skall tiden för valet noggrant angivas.

Om kallelse — — — — föreskrivet.

b) I stad, — — — — avslutad.

§ 16.

Tjänstgöringstid för landstingsman och suppleant är, där han icke utsetts vid val, som ägt rum med anledning av bestämmelserna i § 2 mom. 8 andra stycket och mom. 9 tredje stycket, fyra år, räknade från och med den 1 *september det år*, då valet skett.

Landstingsman och suppleant, som utsetts vid val jämlikt nyss åberopade bestämmelser i § 2 mom. 8 och 9, äga tjänstgöra från och med den 1 *september det år*, då valet skett, och till utgången av tjänstgöringstiden för övriga landstingsmän och suppleanter.

Rörande landstingsmans- och suppleantbefattnings upphörande i vissa fall tidigare än ovan sägs stadgas i § 2 mom. 8 tredje stycket och mom. 9 fjärde stycket.

(Utskottets förslag.)

Kungl. Maj:t må dock, där synnerliga skäl därtill äro, förordna, att val för viss valkrets skall verkställas å annan dag under september månad.

Val får ej äga rum under tider, då allmän gudstjänst hålles inom staden, och skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. I kungörelsen skall tiden för valet noggrant angivas.

Om kallelse — — — — föreskrivet.

b) I stad, — — — — avslutad.

§ 16.

Tjänstgöringstid för landstingsman och suppleant är, där han icke utsetts vid val, som ägt rum med anledning av bestämmelserna i § 2 mom. 8 andra stycket och mom. 9 tredje stycket, fyra år, räknade från och med den 1 *januari året efter det*, då valet skett.

Landstingsman och suppleant, som utsetts vid val jämlikt nyss åberopade bestämmelser i § 2 mom. 8 och 9, äga tjänstgöra från och med den 1 *januari året efter det*, då valet skett, och till utgången av tjänstgöringstiden för övriga landstingsmän och suppleanter.

Rörande landstingsmans- och suppleantbefattnings upphörande i vissa fall tidigare än ovan sägs stadgas i § 2 mom. 8 tredje stycket och mom. 9 fjärde stycket.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922.

Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som *dessförinnan* utses, skall utgå den 31 augusti 1922, där ej enligt stadgandena i § 16 tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare.

Vad i § 2 mom. 6 enligt *dess nuvarande lydelse* är stadgat om landstings åliggande att fastställa valkretsarnas fördelning i grupper skall icke gälla landsting, som sammanträder år 1921.

2:o) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, i vad den rör kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 och kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, icke måtte vinna riksdagens bifall;

3:o) att riksdagen i anledning av herr Hellbergs motion nr 163 måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.

Nuvarande lydelse:

§ 17.

1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas *under* september månad året näst före början av de *tre* år, för vilka valen gälla.

Föreslagen lydelse:

§ 17.

1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas *första söndagen i* september månad året näst före början av de *fyra* år, för vilka valen gälla, *dock att Konungens befallningshavande äger att utsätta val i stad att äga rum å närmast därförut infallande lördag.*

*Nuvarande lydelse:**Föreslagen lydelse:*

Kungl. Maj:t må, där synnerliga skäl därtill äro, förordna, att val till andra kammaren för viss valkrets skall förrättas å annan dag under sagda september månad.

4:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående införande av viss för land och stad gemensam arbetsfri valdag på söckendag; samt

5:o) att motionerna i första kammaren nr 167 av herr Ström och nr 169 och nr 170 av herr von Mentzer samt i andra kammaren nr 389 av herr Wikström, nr 391 av herrar Ericson i Funäsdalen och Johansson i Sollefteå och nr 394 av herr Sterne icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 juni 1918.

På konstitutionsutskottets vägnar:

OTTO MANNHEIMER.

Reservationer

vid punkterna 1:o) och 3:o) i utskottets utlåtande:

dels av herrar K. J. Ekman, von Mentzer, Räf och Olsson i Broberg, som ansett, att redan nu den gemensamma valdagen bort bestämmas till en lördag;

dels av herrar Hellberg, Bellinder och von Zweigbergk, som anført:

»Det är tillfredsställande att, i samband med förslaget om faställelse av en regelbunden växling mellan riksdags- och landstingsvalen, inom utskottet kunnat vinnas majoritet för ett förslag om en bestämd dag på året, då båda dessa val i regel skola förrättas. Om detta förslag

blir antaget, skall därigenom den gamla frågan om en gemensam valdag erhålla en, om också närmast provisorisk, lösning i vidare omfattning än den från början varit tänkt.

Det synes emellertid något tvivelaktigt, om denna lösning är fullt lyckligt funnen.

Utskottet har förordat första söndagen i september till gemensam valdag. Förslagda till den dagen komma landstingsvalen vart fjärde år att för vissa landstingsmän medföra obehaget, att de nödgas fullgöra sitt uppdrag efter det andra redan blivit valda i deras ställe. Riksdagsvalen för huvudstaden, vilka hittills alltid förrättats i slutet av september, torde svårligen kunna utsättas till början av månaden, och om de skulle avsöndras från de andra valen och uppskjutas till några veckor efter dessa, så vore ju därmed valdagens gemensamhet bruten. Det behjärtansvärda önskemål, som framföres i den av utskottet föreslagna skrivelsen: att för båda slagen av val för framtiden få fastställd en arbetsfri vardag, på vilken de skola förrättas, lärer också svårligen kunna uppnås, om denna dag skall infalla i början av september, då det vid den tiden vanligtvis mycket bråda skördearbetet säkert i mycket stor utsträckning skulle förhindra en allmän ledighet.

Förnämligast på här anförda grunder ha vi ansett övervägande skäl tala för att sista söndagen i september bort föreslås till valdag;

vid punkten 2:o) i utskottets utlåtande:

av herrar *Larsson* i Västerås, *Olof Olsson*, *Hallén*, *Kropp* och *von Sneidern*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition jämväl i vad den rör upphävandet av den successiva förnyelsen av stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige och municipalfullmäktige;

vid punkterna 2:o) och 5:o) i utskottets utlåtande:

av herr *Sterne*, vilken, med instämmande i den av herrar *Larsson* m. fl. avgivna reservationen, yrkat bifall till de förändringar i Kungl. Maj:ts förslag, som påyrkats genom motion nr 394 i andra kammaren;

vid punkten 4:o) i utskottets utlåtande:

dels av herrar *Jansson* i Edsbäcken och *von Sneidern*,
dels beträffande motiveringen av greve *Alexander Hamilton*, som anförts:

»Jag har icke av hittills anförda skäl blivit övertygad om behovet och nyttan av viss för land och stad gemensam arbetsfri valdag på söckendag; frågan är emellertid enligt min åsikt av den betydelse, att den bör bliva föremål för en utredning, och har jag därför anslutit mig till utskottets hemställan om skrivelse i detta syfte.»
